

Stavebníctvo a infraštruktúra Slovenska

**klúčové požiadavky na riešenie v nasledujúcom volebnom období
po voľbách do NR SR 30. 9. 2023**

A. Celková ekonomická situácia v stavebníctve

AKTUÁLNY STAV

1. **Objem výkonov stavebníctva na Slovensku sa za posledné cca 3 roky prepadol o viac ako 20%.** Zásluhu na tom má predovšetkým prepad verejne obstarávaných stavieb dopravnej aj občianskej infraštruktúry. **Podiel stavebníctva na Slovensku na tvorbe HDP sa znížil zo 7% na súčasných 5,5%,** pritom v okolitých štátoch tento podiel predstavuje 8 - 10%.
2. Situácia je o to nepriaznivejšia, že Slovensko sa výškou a celkovým podielom stavebných investícií prepadá v porovnaní s okolitými štátmi. **Slovensko dostatočne nečerpá finančné zdroje určené na výstavbu, ale tiež zvyšuje investičný dlh, dlh na opravách a údržbe už existujúcej infraštruktúry,** čo znižuje životnú úroveň aj konkurencieschopnosť slovenskej ekonomiky. **Zároveň sa neuplatňujú multiplikačné efekty v potrebnej výške.**
3. **Kompetencie v stavebníctve na Slovensku boli v posledných rokoch decentralizované medzi viacero ústredných orgánov štátnej správy,** čím sa jednotlivé úlohy a aktivity **stali ešte menej koordinovanými ako v minulosti.**

RIEŠENIE

- a) Vytvoriť vládnu entitu (ústredný orgán štátnej správy) s **kompetenciou strategického rozvoja SR.**
- b) Znovu-vytvoriť **samostatnú sekciu stavebníctva** na MD, prípadne MH, MIRRI (aj s ohľadom na 50% podiel verejného stavebníctva na stavebnej produkcii).
- c) Vrátiť **podiel stavebníctva** na 7,5% HDP s cieľom **zvýšiť na 8,5% HDP,** zabezpečiť pravidelný a predvídateľný prísun verejných zákaziek na stavebný trh.
- d) Vypracovať a naprieč politickým spektrom **odsúhlasiť a schváliť dlhodobý a predvídateľný plán výstavby nadnárodnej, národnej a regionálnej technickej a dopravnej infraštruktúry a postupovať podľa neho** bez ohľadu na to, aké politické zoskupenie je práve pri moci a to minimálne na najbližších 10 rokov, a to formou záväzného uznesenia vlády. Zároveň zabezpečiť financovanie na obdobie minimálne 10 rokov pre projekty uvedené v pláne výstavby.

B. Stavebná legislatíva a jej aplikácia v praxi

AKTUÁLNY STAV

V r. 2022 bol prijatý Zákon č. 200/2022 O územnom plánovaní a Zákon č. 201/2022 O výstavbe, ktoré nadobudnú účinnosť 04/2024. V súčasnej právnej úprave v oblasti výstavby pretrvávajú:

1. nízka odborná kompetentnosť úradníkov na stavebných úradoch **profesijne nezabezpečené stavebné úrady a voluntarizmus rozhodovania** na komunálnej úrovni,
2. **zdlhové, netransparentné a komplikované stavebné konania,**
3. **absencia nárokov na vzdelanie a prax zhotoviteľov stavieb stavbách verejných investorov,**
4. **prakticky nulová digitalizácia povoľovacích a administratívnych procesov,**
5. **vysoká miera administratívnej záťaže** stavebníkov a stavebných firiem pri podnikaní.

Situácia sa zhoršuje. Je ohrozená funkčnosť prechodu na nový zákon, zodpovednosť a autorita orgánov verejnej správy a štátu.

RIEŠENIE

Transparentné prerokovanie a prijatie:

- a) Prijatie moderného legislatívneho riešenia **povoľovania stavieb s potrebou EIA.**

- b) **Implementácia povinností MŽP SR** vyplývajúcej z novo prijatého zákona o výstavbe ako aj správne procesné nastavenie.
- c) Príprava a implementácia **digitalizácie povolovacích procesov** a integrované vzájomne prepojená súčinnosť dotknutých orgánov štátnej správy a verejnej správy a samospráv.
- d) **Implementácia vykonávacích - vyhlášok** k novému zákonu o výstavbe vrátane správneho zavedenia do praxe.

C. Nepredvídateľnosť a nekoncepčnosť výstavby u verejných investorov

AKTUÁLNY STAV

1. Štát **nemá jasno v prioritách** výstavby technickej a dopravnej infraštruktúry celoštátneho aj regionálneho významu. Vláda v končiacom sa volebnom období **opäť zmenila** priority a harmonogramy výstavby kľúčových inžinierskych stavieb, ktoré navyše **sama nedodríava**, výsledkom je chaos v príprave stavieb a ďalšie spomalenie tempa výstavby.
2. Dramaticky stúpla **nečitateľnosť a nepredvídateľnosť zaraďovania investícií na stavebný trh** a teda projektové, inžinierske a stavebné firmy nemajú možnosť včas profilovať odborné ľudské a technické vybavenie a plánovať svoje výkony. Firmy svoje kapacity utlmujú alebo presúvajú do zahraničia, čo je z časti nevratný proces a tieto odborné kapacity budú chýbať.
3. **Viazne investičná príprava zákaziek** - v dôsledku zvyšujúceho sa chaosu a neodborného prístupu investorských organizácií (NDS, SSC, ŽSR, MD SR) - **nejasné zadania pre projektantov, neprofesionálna komunikácia** s účastníkmi výstavby i verejnosťou a nízka kvalita projektových dokumentácií, a ďalších podkladov pri príprave stavieb, ktorá sa následne prejavuje problémami v realizačnej fáze.
4. Alarmujúca nedostatočná aktivita v **príprave zákaziek** v oblasti dopravnej aj občianskej infraštruktúry, nedostatok projektov pripravených na výstavbu napriek deklarovaným prioritám v investičnej výstavbe v Pláne obnovy a odolnosti SR, plánu REPowerEU, ako aj nového programového obdobia EU 2021 - 2027.
5. Technicky a odborne nedostatočne pripravené verejné obstarávanie má za následok prietahy (veľa inak zbytočných otázok uchádzačov, námietok, atď.). **Nejasné kritériá účasti a neprofesionálne realizované verejné obstarávanie** má za následok, že výber dodávateľov sa natáhuje až na niekoľko rokov, prípadne sú súťažné podmienky a kritériá nastavené spôsobom, že to vedie k nepodaniu ponúk uchádzačov. Drvivá väčšina verejných obstarávaní je obstarávaná na základe jediného kritéria a to **najnižšia cena**. Verejní obstarávatelia/obstarávateľia využívajú len zriedka všetky zákonom prípustné formy obstarávania (napr. PTK, Súťažný dialóg), v rámci ktorých by mohli byť ponuky uchádzačov hodnotené aj na základe iných kritérií ako len najnižšej ceny. Takouto progresívnou metódou je metóda Best Value adaptovaná UVO v r. 2017 (bežne používaná v zahraničí – Škandinávia, Holandsko, Česká republika).
6. **Štát rezignoval** na investície financované zo štátneho rozpočtu.

RIEŠENIE

- a) Vypracovať a naprieč politickým spektrom **odsúhlasiť a schváliť dlhodobý záväzný a predvídateľný plán výstavby nadnárodnej, národnej a regionálnej technickej, dopravnej aj občianskej infraštruktúry a postupovať podľa neho** bez ohľadu na to, aké politické zoskupenie je práve pri moci minimálne na najbližších 10 rokov, a to formou záväzného uznesenia vlády Zároveň zabezpečenie financovania na obdobie minimálne 10 rokov pre projekty uvedené v pláne výstavby.
- b) **Vypracovať zvláštne zmluvné podmienky** pre stavby realizované z EÚ fondov pre jednotlivé segmenty zvlášť (NDS, SSC, ŽSR, MD SR) pod záštitou MD SR.

- c) **Vypracovať metodické usmernenia** (pod odbornou záštitou MD SR) pre claimovú agendu, metódu BIM, triednik stavebných prác, pre stavby (realizované z EÚ zdrojov, ŠR, resp. iných zdrojov) pre jednotlivé segmenty zvlášť (dopravná infraštruktúra, ekologické stavby, občianska infraštruktúra) a významných klientov (NDS, SSC, ŽSR, MD SR).
- d) Kodifikovať a **zaviesť do praxe** verejného obstarávania (pri zadávaní a hodnotení) prvky **metódy BEST VALUE, zeleného VO** ako aj zavedenie do praxe spôsob verejného obstarávania inovácií.
- e) **Uskutočniť zásadnú personálnu obmenu** na odborných pozíciách štátnych investorských organizácií, do týchto organizácií vrátiť skutočných odborníkov s reálnou odbornou praxou v oblasti prípravy, výstavby a managementu konkrétneho druhu investícií.

D. Nízka odbornosť verejného obstarávania stavebných prác a inovácií

AKTUÁLNY STAV

Verejné obstarávanie je síce významným, ale ešte stále problémovým a neefektívnym prostriedkom alokácie významného podielu verejných zdrojov do rozvoja sociálnej a inžinierskej infraštruktúry.

Zásadným problémom znižujúcim kvalitu prostredia verejného obstarávania, férovosť súťažných podmienok a rovnakých príležitostí je najmä **nízka odbornosť verejných obstarávateľov, ich vedomostí a zručností**. Pretrváva stav, kedy sa **väčší dôraz kladie na splnenie formálnych požiadaviek zákonnej úpravy a nie na kvalitu obstarávaných stavebných prác**, a to najmä pre neznalosť odbornej problematiky, procesov a požiadaviek na výstavbu.

Súčasný stav je charakteristický tým, že:

- panuje absencia reálnych nárokov na vzdelanie a prax odborníkov
- nepoužívajú sa iné hodnotiace kritériá okrem ponukovej najnižšej ceny
- nie sú používané inovatívne a zelené a sociálne kritériá

RIEŠENIE

1. V súlade s odporúčaniami Európskej komisie **zabezpečiť profesionalizáciu verejného obstarávania legislatívnym rámcom**, ktorý zabezpečí jej kontinuitu aj počas striedania politických cyklov, a to:
 - **zavedením inštitútu odborne spôsobilých osôb** v podobe, v ktorej bol súčasťou zákona č. 345/2015 Z.z. o o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
 - **a/alebo zákonom zriadenej komory**, ktorá bude zabezpečovať vydávanie povolení pre výkon činností vo verejnom obstarávaní, dohľad nad vykonávaním týchto činností, vrátane vykonávania disciplinárnych právomocí a zabezpečovať vzdelávanie svojich členov.
2. Zaviesť do praxe, s využitím prostriedkov z technickej pomoci pre verejné obstarávanie, **spracovanie vzorových typových riešení opakujúcich sa stavebných verejných zákaziek** (napr. verejných priestorov, detských ihrísk, a pod.) ako pomôcky pre verejných obstarávateľov ako správne postupovať.
3. Zvýšiť metodickú činnosť ÚVO a propagovanie inovatívnych metód verejného obstarávania stavebných prác.
4. **Podporovať odbornú pripravenosť obstarávateľov**, informovanosť a odbornú prípravu investorov, kontrolných orgánov a zlepšiť ich pripravenosť aj odvahu na implementáciu nových metód a metódik v oblasti obstarávania stavebných prác formou pravidelného vzdelávania pod záštitou ÚVO (napr. spôsob akreditácie).

E. Zaostávajúca digitalizácia verejnej správy a investičnej výstavby

AKTUÁLNY STAV

1. **Zaostáva digitalizácia verejnej správy, menovite stavebných úradov** a ďalších dotknutých orgánov. Doteraz **nie je možné ani len predložiť projektovú dokumentáciu a žiadosť o povolenie stavby v elektronickej forme.**
2. Prakticky **nulová je príprava verejnej správy na Informačné modelovanie stavieb – BIM**, čo je zásadný krok pre digitalizáciu stavebníctva. Absentuje akýkoľvek legislatívny rámec upravujúci problematiku BIM. **Ďaleko pred nami sú krajiny ako Lotyšsko, Macedónsko, Grécko ale i Česká republika.**

RIEŠENIE

- a) **Pokračovať v digitalizácii povoľovania stavieb**, tak ako ho nastavil zákon o výstavbe tzn. prijať legislatívny rámec a technické štandardy elektronickej projektovej dokumentácie, stavebného denníka a komunikácie medzi stavebníkom, projektantom, zhotoviteľom stavby a stavebným úradom. K tomu pripraviť plán implementácie, vrátane vybavenia HW a preškolenia veľkého počtu osôb.
- b) **Zapojiť do spracovania implementácie BIM v SR aj profesijnú organizáciu (ZSPS)** a zahájiť implementáciu na národnej úrovni.
- c) **Urýchlene pripraviť plán k zabezpečeniu schopnosti obstarávať nadlimitné zákazky v BIM od r. 2024 v zmysle doporučení EÚ.**

F. Chýbajúce nájomné bývanie

AKTUÁLNY STAV

1. Slovensko je **dlhodobo na chvoste podielu nájomného bývania** z celkového bytového fondu. **V krajinách Európskej únie** sa podiel nájomných bytov pohybuje **od 19 do 62 %** z celkového bytového fondu. Podiel nájomných bytov z bytového fondu predstavuje **na Slovensku len asi 6 %**. Podpora bytovej výstavby prostredníctvom Štátneho fondu rozvoja bývania sa prioritne zameriava na domácnosti s nízkymi príjmami.
2. **Úplne absentuje ekonomické nájomné a podnikové bývanie.** Negatívne to vplýva na možnosti mobility pracovnej sily (ekonomický vývoj) a podporu bývania mladých rodín (demografický vývoj).

RIEŠENIE

- a) **Uvoľnenie odpisovej politiky.**
- b) **Zmeny účtovných pravidiel pre DPH pri bytoch.**
- c) Legislatívne kroky na **zlepšenie vymáhateľnosti nájomného vzťahu.**
- d) **Reforma podpory** zo strany Štátneho fondu rozvoja bývania.

G. Nedostatok kvalifikovaných pracovných síl

AKTUÁLNY STAV

1. Neustále **personálne výmeny na manažérskych aj odborných pozíciách v štátnych investorských organizáciách** majú za následok **neodbornosť, nekvalitu prípravy investícií** a chýbajúcu kontinuitu. Situácia u niektorých štátnych organizácií je katastrofálna.

2. V súčasnosti **absentuje racionálny systém celoživotného vzdelávania**. Vo vzťahu k očakávaným zmenám na trhu práce bude aj v stavebníctve (technologický vývoj) **potrebné zvládnuť systémovo rozsiahle preškolovanie a rekvalifikácie, na čo však SR nie je pripravená. Návrhy ZSPS pripravené ako výsledky medzinárodných projektov neboli akceptované.**

RIEŠENIE

- a) Vytvoriť podmienky **pre personálnu stabilitu na NDS, ŽSR, SSC** a ďalších štátnych investorských organizáciách atď. - na základe výsledku konkurzu voľba vedúcich manažérov v NR SR na 7 rokov (ako ÚVO, stav. úrad).
- b) **Zásadná personálna obmena** - na odborných pozíciách investorských organizácií o skutočných odborníkov:
 - s reálnou odbornou praxou v oblasti,
 - najlepšie vrátiť tých, ktorí v minulosti dosahovali požadované výsledky.
- c) **Nastaviť systém celoživotného vzdelávania s jeho prepojením na trh práce a jeho systémové (viacdrojové) financovanie**, a v ňom tak, aby si časť nákladov spojených s financovaním ďalšieho vzdelávania svojich zamestnancov mohli zamestnávateľia započítať oproti daňovej povinnosti z príjmu právnickej osoby.
- d) **Optimalizovať sieť stredných škôl stavebného smeru** v úzkej spolupráci so zamestnávateľmi v stavebníctve s cieľom zvýšiť kvalitu a podmienky vzdelávania.
- e) Akcentovať podporu komplexne vybaveným **nadpodnikovým Centrámi odborného vzdelávania** a prípravy v stavebníctve, ako aj nadpodnikovým centrámi v stavebníctve vrátane **zavedenia celoživotného vzdelávania**.
- f) **Poveriť ZSPS koordinovaním aktivít vzdelávacích inštitúcií so zástupcami zamestnávateľov pri tvorbe jednotlivých osnov vzdelávacích programov v stavebníctve**, aby sa stále tieto kurzy prispôbovali potrebám trhu práce.
- g) Zintenzívniť aktivity zodpovedných ministerstiev pre **zvyšovanie povedomia o štúdiu stavebníctva a o možnostiach uplatniteľnosti v stavebníctve**.
- h) **Propagovať nedostatkové profesie zo strany štátu** ako aj nastavenie nástrojov na zatraktívnenie ich štúdia.
- i) Znovu spustiť pozastavený **monitoring uplatnenia absolventov škôl v praxi** a výsledky používať pre aktívne riadenie.

H. Kompenzácie navýšených oprávnených nákladov zhotoviteľov na verejných stavbách

AKTUÁLNY STAV

1. **Ku dnešnému dňu neboli kompenzované prakticky žiadnemu zhotoviteľovi nároky nepredvídateľného navýšenia cien v r. 2020 – 2023 na verejných stavbách. A to napriek metodickým usmerneniam UVO, MD SR a EK.**
2. **Pasívny prístup vlády** je zarážajúci o to viac, že u veľkého počtu rozostavaných projektov by išlo o **oprávnený náklad z EŠI fondov**, ktoré zároveň rekordne nečerpáme. A teda vyplatením príslušných doplatkov by prostredníctvom ozdravených stavebných firiem cez multiplikačné efekty pritekli do slovenskej ekonomiky prostriedky pre jej oživenie. Štát sa neriešením oprávnených kompenzácií zvýšených stavebných nákladov chová imperiálne – svojou monopolnou silou na verejných zákazkách vysal z mnohých predovšetkým malých a stredných stavebných spoločností posledné zvyšky finančných prostriedkov a tým prispel k prekresleniu mapy konkurencie na slovenskom stavebnom trhu.

RIEŠENIE

Urýchlene zaviesť v rámci ministerstiev akčný plán realizácie kompenzácií oprávnených a vyčíslených nákladov nepredvídateľného navýšenia cien v r. 2020 – 2023 na verejných stavbách podľa už schválených metodických pokynov.

I. Vytvorenie podmienok pre podporu konkurencieschopnosti stavebníctva

AKTUÁLNY STAV

Vláda SR, na rozdiel od okolitých štátov, taktiež doteraz **žiadnymi cieľovým programami nepodporuje inovácie, potrebné technologické zmeny** a zmeny v kvalifikáciách pracovníkov v stavebníctve, napriek tomu, že štát spolu so samosprávami je a bude dlhodobým zákazníkom cca 40 - 50% stavebných výkonov. Pokiaľ tento nepriaznivý stav nebude riešený, slovenské stavebníctvo stratí konkurencieschopnosť a nebude schopné plniť očakávané požiadavky transformačných procesov slovenského hospodárstva a nebude motorom rastu ekonomiky podobne ako je tomu v iných štátoch EU.

RIEŠENIE

- a) Pripraviť cieľové projekty pre podporu výrobných, technologických a riadiacich inovácií v stavebníctve. Nastaviť systém celoživotného vzdelávania s jeho prepojením na trh práce a jeho systémové (viacdrojové) financovanie.
- b) Podpora slovenských subjektov: daňoví rezidenti na SVK, KUV daňoví rezidenti na SVK, **využívať index daňovej spoľahlivosti, regionálne zvýhodnenia** a bonifikácie.

J. Obnova budov

AKTUÁLNY STAV

1. V obnove budov panuje **roztrieštený a neodborný prístup a nekoordinovanosť**. Výsledkom je **neefektívnosť investícií a časové straty**.
2. Odborníci ZSPS a ďalších slovenských subjektov pracujú na viacerých EU projektoch v oblasti **inovácií a zlepšovania obnovy budov**, pričom na Slovensku **nie je záujem štátu o výsledky** do praxe.

RIEŠENIE

V spolupráci so ZSPS:

- a) **pripraviť cieľové projekty pre kombinované financovanie (fin. schémy)**,
- b) **zvýšiť odbornosť riadiacich orgánov**,
- c) **rozšíriť odbornú spoluprácu pri stavebných a technologických opatreniach**.

* * * * *